

Min faster i Sarajevo

En filmhandledning från Svenska Filminstitutet

Bild: FilmCentrum

Rek för åk 9 - gymnasiet

Zlatan har inte varit i Bosnien sedan han flydde kriget 1992. Zlatans dotter Anja vill veta mer om sina bosniska rötter och insisterar på att de ska besöka faderns födelsestad Sarajevo tillsammans. Bara ytterst motvilligt går han med på att återvända. [Min faster i Sarajevo](#) utgör en bra utgångspunkt för samtal om krigets erfarenheter, andra- respektive första generationens flyktingar och om fattigdomen i krigets spår.

Före och efter

Ta reda på elevernas förkunskaper kring kriget på Balkan. Vad associerar de konflikten och länderna i före detta Jugoslavien till? Finns det personliga kopplingar, har någon besökt länderna, etc? Skriv ut stillbilder från filmen och be eleverna associera kring vad de ser. Vad signalerar färgskala och motiv?

Fånga upp den spontana reaktionen på filmen direkt efter visningen genom att be eleverna individuellt svara på en eller två enkla frågor, förslagsvis vem i filmen de kände mest sympati med eller vad som gjorde störst intryck på dem, skådespelarna, berättelsen i sig, filmens foto eller något annat.

Filmen och läroplanen

I årskurserna 7–9 säger läroplanen att undervisningen ska behandla immigration till Sverige förr och nu liksom integration och segregation i samhället. Sverige är i dag ett land med invånare från många olika kulturer. Genom kunskaper om invandringens orsaker och konsekvenser kan eleverna få ökad förståelse för olika invandrargrupperns bakgrund och livssituation. Inom SO-ämnet kan filmen användas till en fördjupning inom aktuella teman som segregation, klassklyftor och integration samt lag och rätt.

Handling

Filmen inleds till skramlande ljud och bilder där huvudpersonen Zlatan arbetar med slamsugning. I bakgrunden syns Turning Torsos siluett. Zlatan väntar besök av sin dotter och vi följer honom i förberedelserna inför att hon ska övernatta. Med stor omsorg gör han i ordning bäddsoffan och lägger fram hennes tandborste.

På ett bankkontor i Sarajevo tar Radmila och hennes dotter, Jagoda, ut pengar som vi får veta att hon får ditsända från Sverige i ersättning för att ta hand om en gammal faster. Medan modern pratar med kassörskan petar dottern försiktigt tillbaka stoppningen i ett hål i hennes jacka. Tillbaka i Malmö ser vi Zlatan cykla till den restaurang där hans dotter, Anja, väntar. Han påpekar att hon blir alltmer lik sin mamma. Hon räcker honom ett kuvert som visar sig innehålla flygbiljetter till Sarajevo. Istället för att bli glad blir Zlatan obekväm och säger att hon borde ha frågat honom först. Hon svarar att hon kommer att besöka hans hemstad och träffa den faster som bor där oavsett om han väljer att följa med eller ej.

I Sarajevo följer vi Radmila som städar fastern Safijas lägenhet. Hela tiden pratar hon högt med någon som man till en början tror är fastern. Snart visar det sig dock att där inte finns någon utöver Radmila själv. När telefonen ringer svarar hon motvilligt. När hon får reda på att Zlatan och Anja är på väg dit för att hälsa på blir hon märkbart skrädd.

När Anja och Zlatan anländer till Sarajevo samtalar de med den taxichaufför som kör dem till hotellet. Han hävdar att han var en idiot som inte flydde som Zlatan. Zlatan introducerar hotellet de bor på med stolthet. Före inbördeskriget var det femstjärnigt och där bodde både Gunde Svan och världens samlade sportjournalister som bevakade vinter-OS 1984. Dess skamfilade lyx kontrasteras mot det ödsliga och slitna bostadsområde där Radmila och Jagoda bor. Radmila lagar mat i den enkla lägenheten medan dottern övar tvärflojt. Hon lägger ett mynt i dotterns glasburk märkt "London". Det knackar på dörren, det är värden som vill ha sin hyra. Radmila hyssjar dottern och de låtsas som om de inte är hemma.

På hotellrummet ber Anja Zlatan visa henne huset där han föddes. Zlatan hävdar att det är rivet men lovar att visa henne runt i staden. Åter med Radmila får vi följa hur hon tilltalar en äldre dam på torget som säljer hemstickade strumpor. Hon bjuder henne på kaffe och övertalar henne att spela rollen som faster Safija när Zlatan kommer på besök.

Under sin sightseeing i staden stöter Zlatan och Anja av en slump på en gammal barndomsvän till Zlatan, Suad. Han bjuder hem dem till sig och där möter de hans fru och dotter, jämnårig med Anja. Suad berättar om hur Zlatan som ung spelade fotboll och kallades kaninen på grund av sin snabbhet. Det bjuds på snaps och Anja följer med dottern ut medan barndomsvännerna blir allt mer berusade och nostalgiska. Under tiden har damen från torget kommit hem till Safijas lägenhet där hon beundrar de broderier som är uppsatta som tavlor på väggarna. Hon lugnar Radmila med att också hon en gång i tiden var en dam. Lämnad på egen hand i lägenheten tar hon ett fotbad, röker och dricker en snaps. Zlatan avslöjar för Suad att han inte berättat om sin bakgrund för Anja vilket vännen uppmanar honom att göra. Zlatan blir upprörd och vill gå men bevakas och de skålar för sina döttrar. Under tiden befinner sig Anja i en bil och röker hasch med Suads dotter och två jämnåriga unga män. De skojar om språkskillnader. Dagen efter sover Zlatan fortfarande när det börjar närma sig det avtalade mötet med fastern. Anja går i förväg och ringer på. Radmila blir märkbart obekväm och håller sig i köket medan "fastern" alltmer högljutt berättar om Zlatan som barn medan Jagoda

Bild: FilmCentrum

hjälpigt översätter. När Zlatan anländer låtsas han till en början inte om att något är fel, men efter en stund tar han med sig Radmila in i ett annat rum och ställer henne mot väggen. Radmila bryter ihop och avslöjar att fastern är död. Zlatan blir rasande och ber henne ge sig av. När hon återvänder ber hon honom tårdränt om ursäkt och försöker förklara sin desperata situation. De sätter sig till bords och Zlatan ber ”fastern” berätta om hans barndoms hus. I översättningen till Anja korrigerar han det hon sagt fel medan han blir alltmer upprörd. Han ger sig av medan Anja generad sitter kvar och försöker släta över hans beteende. Tillbaka på hotellet ses Zlatan betrakta ett fotografi av en ung kvinna och ett barn.

Morgonen därpå vaknar han tidigt och lämnar rummet. Anja klär sig snabbt och följer efter honom på avstånd. Han går in i ett delvis raserat hus och ut på dess innegård där han finner ett förvildat träd. Anja ger sig till känna och han utbrister ”Jag borde ha dött med dem”. Förtvivlad berättar han om hur hans fru och lille son dödats i en bombattack medan han bara vara ute för att hjälpa en vän. Anja omfamnar honom och de gråter tillsammans. I scenen därpå befinner de sig vid Safijas gravsten där Zlatan meddelar Radmila att han kommer att fortsätta skicka pengar till henne för att hon ska kunna hjälpa både sin dotter och damen från torget. Slutscenen visar hur Zlatan och Anja lämnar kyrkogården bakom sig. Zlatan med armen om Anjas axlar.

Att bearbeta ett trauma

Zlatan har inte berättat för sin egen dotter om sin tragiska historia och kriget i hemlandet. Anja börjar däremot bli alltmer nyfiken på sin bakgrund och köper helt enkelt en flygbiljett till sig och sin förtegne pappa för att få reda på mer. Hon ställer mängder med frågor och ber honom visa platser som han hävdar inte längre finns kvar. Först när Zlatan ställs mot de lögner hans falska ”faster” hittar på om hans barndom, kan han börja delge sin dotter glimtar av sanningen. Men det krävs att Anja följer efter sin far i smyg för att han ska leda henne till sin historia. Regissören bakom *Min faster i Sarajevo*, Goran Kapetanović, var själv tvungen att fly från Sarajevo 1992. Han har i en intervju berättat att han heller inte pratat sitt modersmål med sina döttrar och det han har valt att berätta om sitt hemland för dem har han kallat för sagor. Han har berättat om en idyllisk barndom: fritt strövande grisar, hav och kärlek. Om kriget har han inte berättat någonting.

- Varför tror du att det är så vanligt att personer som filmens Zlatan eller regissören själv inte pratar om något så avgörande som ett krig som tvingat dem att fly sina hem?
- Många unga som, liksom Anja, utgör andra generationens flyktingar värnar om sina rötter på ett sätt som deras föräldrar inte gör. Trots att de kanske varken talar landets språk eller har bott där. Hur kan det komma sig?
- På vilket sätt antyds att Anja och Zlatan inte har en nära relation i filmens början?
- Jämför Zlatan och Anja med Radmila och Jagoda. Vad förenar dem? Vad skiljer dem åt?
- Att Radmila och Jagodas ekonomiska situation är, milt uttryckt, ansträngd framgår av de desperata åtgärder hon vidtar för att inte förlora sitt arbete. Samtidigt ser hon till att hennes dotter övar sin tvärflojt och sparar pengar för att ta sig till London. Varför tror ni att Radmila inte säger tvärflojten så att de kan betala räkningar? Finns det något ni själva aldrig skulle ge upp, även om era pengar tog slut?
- Radmilas desperata situation leder i filmen till ett desperat, närmast brottsligt agerande. Ändå väljer Zlatan att förlåta och till och med

fortsätta hjälpa henne. Hur förhåller ni er själva till Radmilas agerande? Vad krävs för att kunna förlåta den typen av handlingar? Vilken roll spelar förlåtelse i relation till den typ av agerande som krig ger upphov till?

Kriget på Balkan

Förra året var det tjugofem år sedan kriget på Balkan började. Det är ett krig som lämnat djupa spår men som det numer inte pratas så mycket om i media. De olika länder som bildades efter kriget är populära turistmål och många av dem som upplevde kriget väljer, som nämnts, att inte tala om det. Det senaste krig som senast härjade Europa ter sig alltmer avlägset.

- Ta reda på mer om Balkankriget. Använd exempelvis några av de tips som finns längst bak i denna handledning. Hur började det? Vilka blev de geografiska och rättsliga konsekvenserna? Har det vidtagits fler åtgärder för att det inte ska hända igen?
- Hur ser ekonomin ut i Bosnien och Hercegovina och de övriga länder som bildades efter Jugoslaviens splittrande? Hur ser det ut med migration till andra länder idag i jämförelse med innan kriget?

- *Min faster i Sarajevo* väljer att inte berätta i detalj om det krig som utspelat sig på platsen. Ämnet undviks i samtalet mellan Zlatan och hans ungdomsvän. Istället tar nostalgin kring de lyckliga minnena över. Inte förrän i filmens slut berättar Zlatan heller om sina upplevelser för Anja. Vilka spår av kriget hittar ni i filmens miljöskildringar?

Fotografiet i huvudrollen

Fotografiet i *Min faster i Sarajevo* kan sägas spela en av filmens huvudroller. Det som inte berättas i repliker berättas genom filmens bildspråk.

- I filmen spelar staden Sarajevo stor roll för berättelsens utveckling. Vilken typ av bilder får vi se ifrån staden? Vilka möter vi?
- Titta närmare på filmens inledningsscener. Vad berättar de om Zlatan? Vad händer när filmens titel visas?
- Filmens fotograf Ita Zbronic-Zajt arbetar mycket med kontraster. Vilka miljöer och bilder kan ni hitta som exempel på det?

Tips på fördjupning

Se

Flykting 532 (regi: Goran Kapetanović. Manus: China Åhlander och Goran Kapetanović)

Kortfilm signerad samma upphovspersoner som *Min faster i Sarajevo*.

Filmen utspelar sig under brinnande konflikt cirka 1994 då 12-årige Sevko anländer till ett svenskt flyktingboende.

Circus Columbia (2010)

Ingenmansland (2001)

Triage (2009)

Tre filmer i regi av Danis Tanovic som utspelar sig precis innan krigsutbrottet i forna Jugoslavien, under kriget och under tiden efter krigsslutet.

Flammande byar (Srdjan Dragojevic, 1996)

Harrison's Flowers (Elie Chouraqui, 2000)

Innan regnet faller (Milchko Manchevski, 1994)

Underground (Emir Kusturica, 1995)

The death of Yugoslavia (1995)

Dokumentär miniserie på totalt drygt fem timmar från BBC.

Läs mer på http://en.wikipedia.org/wiki/The_Death_of_Yugoslavia.

Se filmen här:

<http://topdocumentaryfilms.com/death-of-yugoslavia/>

Lyssna

Dokumentär om svenskarna i Bosnienkriget

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2519&artikel=3626672>

Intervju Goran Kapetanovic

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6317853>

Läs

Balkan Express (Drakulic, Slavenka, Ordfront, 1993)

Berör och griper tag i kärnan av krigets fasa och dess inverkan på människan, hur kriget tränger sig emellan människan och livet.

Med ryggen mot världen, (Seierstad, Åsne, Norstedts, 2004)

Åsne Seierstads skildring av en grupp människor i Serbien och deras rädslor, drömmar och förhoppningar. Våren 2003 återvänder hon igen till landet som väcker avsky och fruktan i väst, men som ser sig själv som ett offer.

Jag var precis som du (Efendic, Negra, Natur & Kultur, 2016)

Större delen av boken är berättelsen om hur den trygga jugoslaviska skolflickan, nybliven pionjär i blå mössa med röd stjärna, över en natt förvandlades till bosnisk flykting i Kroatien och sedan till burksamlade invandrare i Sverige. I bokens avslutande del reser den vuxna kvinnan, nu journalist, tillbaka för att i rollen som lyssnerska försöka förstå vad som hände. Hur kunde grannar bli fiender och mördare? Vad hände den där dagen i Brezovo Polje när alla hundar sköts?

SO-rummet har ställt samman ett omfattande material kring konflikten på Balkan:

<http://www.so-rummet.se/kategorier/balkankonflikten>

Produktionsuppgifter

Sverige, 2016

Regi: Goran Kapetanović

Manus: Goran Kapetanović och China Åhlander

Foto: Ita Zbronic-Zajt

Medverkande: Milan Dragišić, Julia Ragnarsson, Sadžida Šetić, med flera

Producent: China Åhlander

Produktionsbolag: Chinema Film Sweden

Samproducerad med SVT

Åldersgräns: 7 år

Längd: 59 min

Svenskt premiärdatum: 2017-07-29

Distributör: TriArt och FilmCentrum

Redaktion

Text: Anna Håkansson

Svenska Filminstitutet, augusti 2017

Kontakt

filmiskolan@filminstitutet.se

filminstitutet.se/filmpedagogik

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken filminstitutet.se/boka-skolbio kan ni lära er mer om hur en hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.

